

11. Affektiivisen suhteet

Affektiiviset identiteettikäytännöt väkivaltakertomuksissa

Satu Venäläinen, Helsingin Yliopisto

Lähestyn esityksessäni väkivaltaa ja sen leimaamia minuuksia affektiiviseen liikehdintään linkittävänä, jossa tiettyihin aseointeihin suhteessa muihin ihmisiin kiinnitytään ja toisista erkaannutaan. Tarkastelen tätä liikehdintää vankilatuomiota väkivaltarikosten vuoksi suorittavien naisten väkivaltakertomusten kontekstissa, joita luen sukupuolistuneen minuuden muodostamisen näkökulmasta. Luonnehdin lähestymistapaani affektiivis-diskursiiviseksi, jonka mukaisesti keskityn affektiivisuuden kietoutuneisuuteen kielenkäytön kanssa. En lähesty kielenkäyttöä muuta toimintaa tai ilmiötä representoivana ja täten niistä erillisenä vaan pikemminkin alati muotoutuvana sosiaalisena toimintana jossa muodostuu affektiivisiä suhteita ihmisten ja heitä ympäröivän maailman välille. Tässä toiminnassa menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus kietoutuvat yhteen ja saavat merkityksiä jotka eivät palaudu yksittäisten ihmisten tietoisuuteen vaan joiden myötä pikemminkin yksilöiden yksilöllisyyttä, kuten myös yhteisyyttä, tuotetaan affektiivis-diskursiivisten merkitysjärjestelmien ja niiden jatkuvan liukuvuuden varassa.

Nojautumalla sekä Sara Ahmedin teoretisointiin että Margaret Wetherellin kehittelemään teoreettis-metodologiseen identiteettikäsitteeseen pyrin tavoittamaan analysoimissani kertomuksissa toistuvia relationaalisia orientaatioita ja niiden muodostumisen affektiivisiä dynamiikkoja. Vankilatuomiota suorittavien naisten kertomuksissa heidän minuutensa rakentuu suhteessa sekä väkivaltaan ja sen tekijyyteen ja uhriuteen että väkivallan ja vankilatuomion tuottamiin mahdollisuuksiin, tai mahdottomuuksiin, olla suhteessa muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Jäsennän analyysissäni heidän minuutensa muodostumista affektiivisten identiteettikäytäntöjen käsitteen avulla, jonka myötä pyrin hahmottamaan niin jatkuvuutta kuin tilanteista vaihtelevuutta, jähmeyttä ja liukuvuutta, sukupuolistuneiden valtasuhteiden lomassa toimimisessa ja tuon toiminnan toistossa. Ahmedin teoretisoinnin avulla tuon tarkasteluun mukaan myös ruumiin, keskittyen siihen millä tavoin ruumiiden rajapinnat tuottavat väkivallan kontekstissa muita ihmisiä ja heidän kosketustaan eristäviksi ja täten ruumiin, ja minuuden, integriteettiä korostavasti suojaaviksi, ja kuitenkin alati sen haavoittuvuuden paljastaviksi. Kytken nämä hahmotelmat maskuliiniseksi merkätun yksilöllisyyden korostamiseen pohjautuvaan valtavirta-ajatteluun, jossa feminiiniseksi merkattu haavoittuvuus yhdistyy toiseuteen.

Sukupolvittainen parisuhdetasa-arvo ja hyvän parisuhteen muuttuvat mahdollisuudet elämäkulussa

Raisa Jurva, Tampereen yliopisto

Feministisen tutkimuksen piirissä sukupuolen konventioita ja niiden sitkeyttä heteroseksuaalisessa parisuhteessa on tarkasteltu pitkään. Esitys käsittelee tasa-arvon ja hyvän parisuhteen ehtoja ja mahdollisuuksia keski-ikäisten ja vanhempien naisten parisuhdekerronnassa. Väitöskirjatutkimustani varten olen haastatellut keski-ikäisiä ja

vanhempia naisia, joilla on kokemusta parisuhteesta itseään huomattavasti nuorempien miesten kanssa. Esityksessä tarkastelen tasa-arvopuhetta sukupolvien ja elämänkulun näkökulmista ja kuvailen jännitettä itsenäisyyden ja kumppanuuden välillä naisten kerronnassa. Erityisesti kiinnitän huomiota kerrontaa jäsentävään itsen kadottamisen tuntuun parisuhteessa. On esitetty, että miehen itsenäisyys ei ole heteroparisuhteessa uhattuna samalla tavoin kuin naisen, joka joutuu ponnistelemaan itsenäisyytensä saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi (Stocks ja kumppanit 2007). Lähestyn itsen kadottamisen tuntua affektinäkökulmasta, jossa tuntu ohjaa tarkastelemaan kuulumisen tai kuulumattomuuden dynamiikkaa kohtaamisten maailmassa (Gregg & Seigworth 2010). Pohdin, millä tavoin itsen kadottamisen tuntua voi ymmärtää affektiivisen eriarvoisuuden ilmentymänä heteroseksuaalisen parisuhteen kontekstissa.

Esitys perustuu tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseeni, joka on osa Suomen Akatemian rahoittamaa projektia Vain me kaksi? Affektiivinen eriarvoisuus intiimisuhteissa (287983).

Affektiiviset intensiteetit bi-naisten ja kumppanien suhteiden jälkimainingeissa

Annukka Lahti, Jyväskylän yliopisto

Affektiiviset intensiteetit ja valta bi-naisten ja (ex-)kumppanien suhdeassemblaaseissa Binääriset käsitykset sukupuolista ja seksuaalisuuksista ovat viime vuosikymmeninä moninaistuneet. Biseksuaalisuuteen, joka ei kiinnity vain yhteen sukupuoleen halun kohteena, liitetään kuitenkin edelleen kulttuurisesti ajatuksia yliseksuaalisuudesta, promiskuiteettisuudesta ja häilymisestä miesten ja naisten ja homo- ja heteroseksuaalisuuden välillä. Kulttuurissa, jossa kahdenvälinen parisuhde on vahva normi, nämä käsitykset voivat leimata biseksuaaleja negatiivisesti ja aiheuttaa jännitteitä biseksuaalien suhteissa heidän suhdemuodostaan riippumatta.

Monimutkaisia valtasuhteita biseksuaalien suhteissa ei voi kuitenkaan palauttaa vain heteroseksuaalisen matriisin binääriologiikan ja monogaamisen normin seurauksiin. Suhteissa olo ja niiden valtasuhteet ovat (arjessa) eläviä, muuttuvia, affektiivisia ja sotkuisiakin. Tämän esityksen tarkoituksena on valottaa näitä valtasuhteita ja epätasa-arvoisuuksia uudesta näkökulmasta, joka ei palauta niitä tiettyihin hierarkkisiin diskursseihin ja niiden tarjoamiin positioihin. Tämä tapahtuu analysoimalla suhteissa olon affektiivisia intensiteettejä.

Esitys perustuu pitkittäistutkimusaineistoon, johon on haastateltu biseksuaaleja naisia ja heidän (ex-)kumppaneitaan vuosina 2005 ja 2014-2015. Käsittelen suhteita Deleuzen ja Guattarin (1987) ajattelusta inspiroituneena dynaamisina yhteenliittyminä eli assemblaaseina, joissa moninaiset tekijät tulevat yhteen. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi suhteen osapuolien välinen affektiivinen dynamiikka, sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja (ei-)monogamiaan liittyvät normit, suhdeideaalit ja kumppanien aikaisemmat suhdekokemukset. Analysoimalla affektiivisten intensiteettien virtoja ja pysähdyksiä näissä jatkuvasti tulemisen tilassa olevissa suhdeassemblaaseissa, pyrin valottamaan valtasuhteiden rakentumisen prosessinomaisuutta ja kulkeutumista yllättäviinkin suuntiin.

Yhteismuotoutumisia transäänien tutkimisessa

Taru Leppänen, Turun yliopisto

Milla Tiainen, Helsingin yliopisto

Kartoitamme yhdessä laulaja ja laulunopettaja Demian Seesjärven kanssa, miten yhteismuotoutumisen (*intra-action*) käsitettä voi käyttää äänen tutkimisessa suhteessa transsukupuolen kehkeytymisen prosesseihin. Seesjärvi on tällä hetkellä baritoni, hän myös vetää trasmaskuliineille suunnattuja ääniryhmiä, joissa harjoitetaan ja huolletaan sukupuolen korjaus- ja muutosprosesseissa muuntuvaa ääntä.

Karen Baradin (2007 & 2008) kehittämä yhteismuotoutumisen käsite painottaa kaikkien ilmiöiden ja olemisen eri rekisterien – kuten diskursiivisen ja aineellisen – ontologista kanssakehkeytymistä ja keskinäistä suhteisuutta. Inhimilliset ja ei-inhimilliset entiteetit muotoutuvat suhteessa inhimillisiin ja ei-inhimillisiin elämiin, toimijuuksiin, identiteetteihin, sosiaalisiin järjestyksiin ja aineellisuuksiin, kuten ääniin. Tässä esitelmässä keskitymme intra-aktioihin Seesjärven äänellis-taiteellisen toiminnan ja yhteismuotoutumisen käsitteen välillä. Kysymme, mihin tämä käsite kykenee tarkasteltaessa suhteita materiaalsen ja diskursiivisen sekä ruumiillisen ja sosiaalisen välillä transmaskuliinisuuteen ja ääneen kytkeytyvissä prosesseissa.

Tutkimusaineistomme ovat keskustelut Seesjärven kanssa ja hänen esitystensä havainnoiminen sekä audiovisuaalisen materiaalit, Seesjärven tallenteet omasta muuttuvasta äänestään. Argumentoimme, että (tässä tapauksessa ihmis)ruumiin ja -äänien eloisia materiaalisuus sekä sen yhteismuotoutumiset erilaisten sosiaalisten, kulttuuristen ja diskursiivisten käytäntöjen kanssa –Seesjärven tapauksessa muun muassa länsimainen lääketiede, laajalti vaikuttavat sukupuolinormistot sekä niin kutsutun klassisen laulun estetiikka ja sukupuolittuneet äänifakit –vaikuttavat merkittäväällä tavalla transidentiteetin ja sukupuolten muotoutumiseen. Tavoitteenamme on hahmotella uusia äänisidonnaisia tulokulmia transtutkimukseen.

Lesbomoissa liikkuneiden naisten keskinäiset suhteet

Tuula Juvonen, Tampereen yliopisto

Tartun omassa paperissani työryhmäkutsun lauseeseen siitä, että ajatus ”kahdensuhteesta kyseenalaistuu, kun tarkastelemme sitä osana näitä suhteita ympäröiviä, kiertäviä ja lävistäviä affektiivisia, materiaalisia ja sosiaalisia (valta)suhteita” lähtiessäni tarkastelemaan naisten välisiä suhteita Tampereen lesbomoissa 1970–90-luvuilla.

Tuona aikana Tampere muodosti varsin rikkumattomasti heteronormatiivisen ja siten nurjan ympäristön naisten keskinäisten suhteiden luomiselle. Naissuhteita kaipaavien ja sellaisissa elävien naisten oli siksi tietoisesti ponnistettava luodakseen itselleen tilaa ja paikkoja, joissa he saattoivat rakentaa omaa kollektiivista lesboidentiteettiään ja vastakulttuuriaan. Kutsun lesbomoiksi niitä julkisia tiloja ja paikkoja, joissa tämä tuli mahdolliseksi.

Lesbomot ovat tärkeitä tiloja myös naistenvälisten affektiivisten suhteiden luomiselle. Erilaisissa ja eri aikoina toimineissa lesbomoissa luotiin jaettua ymmärrystä siitä, millaista oli olla lesbo, ja millaisia lesbojen ystävyys- ja rakkaussuhteet olivat. Toisaalta lesbosuhteet, niin

ystävyyden- kuin intiimisuhteinakin, ovat olleet keskeisessä roolissa lesbomoja luotaessa ja ylläpidettäessä.

Paperissani tarkastelen yhtäältä erilaisissa tamperelaisissa lesbomoissa vallinneita materiaalisia (valta)suhteita, jotka riippuivat pitkälle siitä, kenen hallinnassa tilat ovat kulloinkin olleet, toisaalta sitä, millaisia affektiivisia naisten välisiä suhteita erilaiset lesbomot sallivat ja suosivat. Paperissani analysoin Reiner Mühlhoffin (2015) affektiivisen resonanssin käsitteen avulla erityisesti sitä, miten ystävystyminen ja rakastuminen tihenivät, aaltoilivat ja laantuivat lesbomoissa, ja kuinka naiset ratkaisivat yhteyden ylläpitämisen yhteisönsä parisuhteensa päättymisen jälkeen.

Ylläpitämisen ja purkamisen tekoja sarjakuvassa Sunstone

Susi Nousiainen, Jyväskylän yliopisto

Pro gradu -tutkielmani käsittelee deviantart.com -verkkoympäristössä julkaistua viisiosaista sarjakuvaa Sunstone . Tarkastelun kohteena ovat sarjakuvan kulttuuriympäristöissä tapahtuvat ja representoidut leikin tilat, ja se kuinka niitä käytetään valtarakenteita ylläpitävästi ja purkavasti.

Käsittelen tutkielman ensimmäisessä aineisto-osassa leikin tiloja, joita muodostetaan deviantart.com -verkkoympäristössä sarjakuvan toiminta-alueella. Tässä ympäristössä tapahtuva leikki sijoittuu verkkoympäristön arkkitehtuuriin, mutta luo sekä rakenteita avaavaa että ylläpitävää liikettä sen sisällä. Aineistoni koostuu verkkoympäristön arkkitehtuuria havainnollistavista kuvista, keskusteluista ja linkeistä, ja keskiössä on se, kuinka ihmiset toimivat arkkitehtuurissa luoden siihen leikin tiloja intertekstuaalisuutta ja rakenteita hyväksi käyttäen.

Toisessa osassa analysoin lähiluvun ja sarjakuvatutkimuksen avulla, kuinka Sunstone -sarjakuvassa representoidaan BDSM-seksiä leikin tilana. Havainnoin, minkälaisia leikkisyyden mahdollistavia arkkitehtuureja sarjakuvassa esitetään niin ruutuarkkitehtuurin kuin hahmojen kokemuksen tasolla, ja minkälaisena kehollisena ympäristönä seksuaalinen leikki esitetään yleisemmin. Pohdin myös sitä, millä tavoin sarjakuvan BDSM-representaatiot joko avaavat tai ylläpitävät normeja, ja vertaan niitä esimerkiksi Fifty Shades of Grey-teossarjan representaatioihin tästä näkökulmasta.

Käsittelen leikkiä Julia Kristevan termejä apuna käyttäen kokonaisuutena, joka muodostuu symbolisen piirissä toimivasta fyysisestä tai ei-fyysisestä arkkitehtonisesta tilasta, sekä semioottisen piirissä tapahtuvasta affektiivisesta toiminnasta. Leikin tilan säännöt ja rituaaliset siirtymät mahdollistavat semioottisen leikin, joka on affektiivista ja määrittelyä karkaavaa. Rinnastan tähän semioottisen leikin tilaan flow'n, subjunktiivisen tilan ja yleisemmin luovan tilan, jossa rakenteita avataan ja mahdollisesti uudelleenmääritellään. Leikin tilan voimakkuus perustuu sen affektiivisuuteen, mutta turvallisen semioottisen leikin edellytys on vahva symbolisen piirissä sijaitseva, kannatteleva rakenne. Keskeinen havainto tutkielmassani on arkkitehtonisten rakenteiden tapa mahdollistaa leikin tiloja, joissa toiminta voi suuntautua rakenteita itseään muokkaavasti tai niitä ylläpitävästi. Tätä havaintoa avaan aineistoni avulla sarjakuvatutkimuksen viitekehystä käsin